

EN NY PÅMINNELSE — —

»Betänksamt ödet står, med griffeln höjd att rista
i kopparn in vår dom, den eviga, den sista.»

HÄNDELSENA den 15 mars 1939 torde komma att beteckna en av de viktigaste vändpunkterna i den nyaste tidens historia.

Deras bakgrund är alltså i viss mån höljd i dunkel. Att den slovakiska separatism, som utlöste explosionen, stimulerats och omhulldats av Berlinregeringen, som i München hade lovat garantera det nya Tjecko-Slovaekiets gränser, är uppenbart. Svårare är att förstå, hur de styrande i Prag resonerade, då de i syfte att rädda sin stats existens mot upprorsmakarna vidtogo de kraftåtgärder, som blevo början till slutet. Det är tänkbart, att de räknade på ett stöd utifrån, t. ex. från Warschau, som i nödens stund uteblev; det är också tänkbart, att de i en situation, som hade blivit outhärdlig, blott följde maximen: »Lieber ein Ende mit Schrecken, als ein Schrecken ohne Ende.» Det är slutligen ingalunda otänkbart, att presidenten Hacha och hans rådgivare hade låtit föra sig bakom ljuset av herr von Ribbentrops diplomati.

Det för världsoptionen väsentliga är emellertid, att Pragregeringens åtgärder mot konseljpresidenten Tiso och hans medhjälpare möjligen — ehuru ganska osannolikt — kunde rättfärdiga Slovaekiets lösslitande från Prag men aldrig skänka skymten av en rättsgrund för Böhmens och Mährens ockupation och annektering. De våldsdåd mot den tyska minoriteten i Tjeckien, som också åberopats av de tyska uttolkare, vilka över huvud taget brytt sig om att försöka konstruera en rättslig motivering, äro lika otillräckliga. I stor utsträckning äro de fullständigt obestyrkta, i andra fall klara följder av vederbörande tyska gruppers provokatoriska uppträdande mot majoriteten. Och om fall av icke-provocerade våldsdåd mot tyskar verkligen ha förekommit, saknade Berlinregeringen sannerligen icke möjligheter att bereda sig mångdubbel upprättelse utan att behöva sätta en enda soldat i rörelse. På den rättsliga och moraliska karaktären av den tyska inmarschen lönar det sig icke att spilla ord.

Intressantare äro de slutsatser för framtiden, som kunna dragas ur det skedda. Det har varit en i vida kretsar gängse — f. ö. även i denna tidskrift förfäktad — uppfattning, vilken även legat till grund för Chamberlains politik, att den tyska regeringens mål var att samla de 1919 från Tyskland avskilda tyska minoriteterna i Mellaneuropa och avskaffa de tunga och förödmjukande band av juridisk, ekonomisk och militär natur, som Versailles- och S:t Germainfördragen hade lagt på det tyska folkets rörelsefrihet. Från denna utgångspunkt har man tillerkänt Hitlers hittills skedda kupper ett moraliskt berättigande, som fick täcka deras rättsliga svagheter. Man har hoppats, att om de uppenbart orättvisa sviterna av världskriget undanröjdes, skulle vägen öppnas för en ny fredlig samlevnad mellan likaberättigade folk. Denna uppfattning, som livligt stimulerats av en skicklig tysk agitation, utgjorde en viktig grund till Münchenuppörelsen, där man föreställde sig, att Tyskland äntligen i ett fritt slutet fördrag erkände den tjecko-slovakiska nationalstatens gränser och frihet. Endast kolonialfrågan återstod så att reglera, innan fältet skulle vara fritt för en avspänning.

Denna åskådning har hämtat stöd ur en hel rad av officiella förklaringar av Hitler och hans närmaste medhjälpare, hållna i alldeles ovanligt kategoriska och förpliktande ordalag men vilka det ej längre lönar mödan att citera. Ty hela det skildrade betraktelsesättet har visat sig vara i grund oriktigt, vare sig det varit så redan från början eller den tyska politiken på senare tid fått nya mål. I alla händelser är det nu klart för alla, som vilja se, att den tyska erövringspolitiken ingalunda gör halt vid gränserna för det område, som bebos av tyska stammar, och att Hitler betraktar de överenskommelser, som han själv har undertecknat i egenskap av likaberättigad eller t. o. m. dominerande part, såsom lika litet bindande som Versailles- och Locarnofördragen.

Europas övriga folk ha sålunda att göra med en makt, troligen slagkraftigare än någon annan, som icke betraktar några fördrag eller förbindelser som annat än papperslappar och vars strävan synes rikta sig mot uppbyggandet av samma universaldespoti, som Napoleon på sin tid, om ock i humanare form, försökte. Talet om det tyska folkets enhet, som tycktes innebära ett konkret och skarpt avgränsat begrepp, har förbytt i de dunkla orden »Schicksalsgebiet» och »Lebensraum», vilka utöver sin inneboende oklarhet också ha den egenskapen att successivt växa vid varje ny ut-

vidgning. De kunna lika lätt gälla Danmarks och Hollands mejerier som Rumäniens olja, Lothringens minettlager som Kirunas svartmalm. Vid sidan av dessa metafysiska begrepp uppträda också sedan senaste rikspartidagen i Nürnberg reminiscenserna från Otto den stores och Fredrik Barbarossas *sacrum imperium Romanum nationis Germanicae*, en föreställningskrets, som näppeligen kan väcka helt angenäma tankar vid axelns södra ändpunkt, där man minnes de tyska imperatorernas Romtåg.

Några få dagar efter inmarschen i Prag och Brünn följde den i Memel. Förhållandena därstädes ligga något annorlunda till. Området har sedan 1200-talet hört under tyskar, tills det i Versaillesfreden avsåndrades. Befolkningen är av övervägande tysk prägel, även om härstamningen i betydande utsträckning är litauisk. Men även här framträda samma metoder — kortfristiga, ultimativa krav, böjelsen att i tid och otid hålla den pansrade näven under motståndarens näsa. I detta fall är denna teknik så mycket mer fränstötande, som säkerligen inga svårigheter av betydelse skulle ha mött ett försök att genom anständiga förhandlingar förmå det svaga Litauen att giva sitt samtycke till de tyska kraven. Det förefaller, som om modern tysk diplomati ej skulle sätta värde på en framgång, om den ej vinnes under öppet krigshot. Det är andra tider nu, än då Bethmann-Hollweg under det hohenzollernska kejsardömet svarade sina alltyska kritici: »Därför att man är stark, behöver man inte alltid bära svärdet i munnen.»

Ingen vet, om Tyskland f. n. hyser vidare erövringsplaner — något som dock ingen synes betvivla — hur långt de i så fall sträcka sig och mot vem de i första hand rikta sig. En allmänt gängse åsikt tycks vara, att det först blir fråga om Polen, Rumänien eller Jugoslavien, sedan Ungern än fastare kedjats vid den allt hastigare framrullande Jaggernautvagnen. Ur denna synpunkt ha de tyska handelsförhandlingarna med Rumänien följts med panikblandad spänning. Det är mycket tänkbart, att denna uppfattning är riktig, och att den tyska expansionen riktar sig mot sydöst och har Ukraina och Svarta havet som mål.

Men å andra sidan kan det också tänkas, att inmarschen i Böhmen hade karaktären av en jättelik rensopningsaktion i Tysklands rygg före ett stort slag i alldeles annan riktning. Härför talar i viss mån, att övertagandet av tjeckernas krigsmateriel åter ökat Tysklands försprång framför det våldsamt rustande England. Då

vidare efter den 15 mars normala förbindelser mellan London och Berlin synas otänkbara ur politisk-moralisk synpunkt, bortfalla vissa hämningar, som tidigare kunnat skydda Holland, Schweiz och Frankrike mot plötsliga besök av *der Führer und Reichskanzler*. För Holland tillkommer omständigheten, att det skulle bli en värdefull pant för de kolonier, som det tyska folket med stor trovisshet väntar. Beträffande Frankrike bör hänsyn tagas även till de italienska krav, vilkas förverkligande så länge uppskjutits men som ej blivit mindre aktuella efter axelpartnerens senaste maktillväxt utan nu av Mussolini formligen satts på dagordningen.

Ett angrepp mot någon västeuropeisk stat skulle väl i nuvarande stund tämligen säkert framkalla ett världskrig, i varje fall, om den angripne försvarade sig. Oklarare är däremot, hur långt västmakterna för närvarande äro redo att sträcka sig i öster och sydöst. Att kraftiga försök göras att konsolidera förbindelserna mellan England, Frankrike, Ryssland och U. S. A. samt att till denna maktgrupp anknyta så många som möjligt av Nord-, Öst- och Sydösteuropas stater, är tydligt. Ovisst är däremot, hur pass fast och handlingsduglig denna koalition kan göras och vilket skydd den kan tänkas bjuda sina mindre medlemmar och skyddslingar. Den tid, som försatts av Macdonald, Baldwin och Blum för västmakternas upprustning, har ännu icke tagits igen. Det förefaller även, som om delade meningar rådde inom det engelska kabinettet, där lord Halifax synes yrka på en starkare politik, medan sir John Simon förfäktar maximen *wait and see* och en isolering, som knappast längre kan tilläggas attributet *splendid*.

Med det kunskapsmaterial, som nu är tillgängligt för allmänheten, kunna förmodanden om Tysklands större eller mindre aggressivitet och dess närmaste riktning icke bli annat än kannstöperier. Säkert är blott, att inga garantier gälla och att de metoder, som på en natt krossade Tjecko-Slovakiet, med små förändringar *kunna* brukas mot vilken som helst av Tysklands grannar, som ej är moraliskt och materiellt redo till motvärn. Om man i Berlin förbereder dylika aktioner mot någon, är däremot höljt i dunkel. Det bör också hållas i minnet, att ingen annan mindre stat intager en ur tysk synpunkt så olämplig geografisk position som Tjecko-Slovakiet eller så konsekvent som den forna Pragregeringen har förfäktat en tyskfientlig politik, som måste skapa ett verkligt folkhat. Ur dessa bägge synpunkter äro särskilt de nordiska länderna

helt annorlunda ställda och borde alltjämt trots vissa pressorgans dåraktigheter kunna påräkna en viss goodwill i Berlin.

I det oklara och hotfulla europeiska läget synes ingen anledning föreligga för Sverige att frångå den politik av konsekvent och opartisk neutralitet, som visat sig åtnjuta alla viktigare meningsriktningars gillande. Däremot synas starka skäl tala för ytterligare forcerad utbyggnad av vår försvarsberedskap. En dylik rustningsökning har icke spetsen riktad mot något bestämt håll. Den gäller lika mycket ett tyskt invasionsföretag och ett försök av västmakterna att utnyttja Sydsverige som bas för sina bombflottiljer, för att ej tala om Sovjetrysslands eventuella »närmanden». Dess mål är blott att värna Sveriges frihet, gränser och neutralitet, och den kan därför ej uppfattas som riktad mot någon bestämd maktgrupp, om denna icke har för avsikt att sätta dessa för oss omistliga värden i fara. De räddhågans bacillbärare, som mena, att man bäst vinner de mäktiges bevågenhet genom att förhålla sig still och ej vidtaga andra skyddsåtgärder än att sticka huvudet i busken, böra begrunda den Chvalkovskyska politikens resultat och Greklands öden under världskriget.

Beträffande den personliga försvarsberedskapen föreligger ett utarbetat förslag, arméchefens, vilket bör betraktas som ett absolut minimum. En övertvägande opinion torde i nuvarande läge kräva dess snabba och fullständiga genomförande. Regeringens förslag ter sig därför i viss mån som en halvmesyr. Svårare är det för lekmannen att bedöma i vad mån den materiella upprustningen går att ytterligare påskynda och komplettera. Särskilt är det frågorna om luftvärn och luftskydd, som här ställa sig och där en viss oro beträffande beredskapens grad torde vara allmän. Man frågar sig också i vad mån vår krigsindustri (i detta fall väl lika med Bofors) arbetar på beställningar åt utlandet av sådan materiel, där vi själva ännu ej äga allt, som vi behöva, och i vad mån man som kompensation för leveranser till utlandet av viss materiel skulle kunna uppnå en forcerad import av sådana förnödenheter, som vi själva icke f. n. producera i tillräcklig utsträckning. Gasmasker för civilbefolkningen synas vara en dylik artikel, där en snabb komplettering är livsviktig.

Kuppberedskapen på Gotland, i Skåne och i Kiruna äro andra frågor, där en viss ängslan alltjämt torde finnas, bränsleförsörjningen — olja såväl som koks — likaså. Det gäller här områden,

där många skulle vilja se statens hand i kraftigare och snabbare verksamhet. Slutligen synes det i detta läge vara hög tid att på allvar gripa sig an med Ålands bevästande, i klar insikt om att vår eventuella motpart, vem den än blir, i alla händelser icke kommer att spilla någon tid på juridiska petitesseer, om den stora katastrofen inträffar.

Lika viktig synes en annan sida av beredskapen, den moraliska, vara. Ett av folkpartiets mest ansedda språkrör har nyss framkastat tanken på en nationalregering med företrädare för alla de fyra stora partierna. Om stormen ej saktar av, måste tiden vara mogen för en dylik koalition. Det är tänkbart, att personfrågor skulle vålla svårigheter; det är även möjligt, att 1940 års valutsikter skulle te sig gunstigare för de borgerliga, om de då alltjämt stode i oppositionsställning. Men i en tid, då det varje ögonblick kan gälla rikets frihet, synas dylika kalkyler oändligt futtiga. En nationell koalition skulle innebära en oförliknelig påminnelse om lägets allvar till allt Sveriges folk. Den skulle giva regeringen friare händer i dess arbete för beredskapens stärkande och neutralitetens hävdande, och den skulle hos vissa skikt av svensk borgerlighet undanröja känslan av att vara ställd utanför rikets styrelse och i stället inskräpa, att vi alla sitta i samma båt, vi må ogilla vissa detaljer i navigeringen aldrig så livligt. Om jordmånen för vissa, enligt vår mening i sak ogrundade, känslor av maktlös bitterhet försvunne, undanröjdes också viktiga förutsättningar för en främmande propaganda att skapa split och söndring. I en kritisk stund skulle dylik agitation med säkerhet icke utebli, och det gäller att rusta sig i tid. De hetsiga partistriderna under världskrigsåren stå som avskräckande exempel, och ingen kan vilja se dem i en ny kritisk tid upprepade. Hur mycket starkare skulle vårt land icke ha kunnat utgå ur världskrigets prövningar, om den nationella samlingens idé varit levande och fått gestalt under alla krigsåren? Inför framtidens hotfulla perspektiv borde alla betänkligheter som förestavas av personliga ambitioner, parlamentarisk dogmatik eller partitaktiska hänsyn, väga fjäderlätt mot plikten att överlämna riket med oförminskad frihet och ära till kommande släkten.

25.3. 1939.